

GAI LABURRAK

DOMEKAN, ALA DOMEKAZ?

Gaur eguneko idazle bizkaitar batzuek, erriak ondo ta egoki banantzen dauzan era bi naastu egiten dabez, edo obeto esan, era *bakarra* darabille, obeto dalakotan-edo.

Bat da *gabez* esatea, erderazko «de noche» (concepto general), eta beste bat *gabean* esatea, «a la noche» (concepto más concreto); Azkue'k diñonez: «*astelenez* il zan, murió por lunes, un lunes, y *astelenean* il zan, murió (en) el lunes (un lunes ya más determinado)». (*Morfología Vasca*, 168 orri.).

Urte batzuk geroago, gai au azaltzean, bere *Gipuzkera Osotua*'n, auxe dakar (41 orri.): «*Astelenez* significa un lunes en general y *astelenean* un lunes determinado, como decimos también *domekaz* o *igandez* yoango gara, en un domingo indeterminado, y datorren *domekan* o *igandean* en el próximo domingo. Por esta razón la frase (de la Morfología Vasca,

pág. 168), sería tal vez más exacta diciendo: «los vascos orientales se valen NO tan propiamente».

Beste adibide batzuk: a) Aurtengo garizuman, udan, neguan..., eguraldi onak izan doguz. b) Garizumaz, udaz, neguz, egunes, gabez..., berbaldiak entzuten doguz. a) Bediaga igazko Gabon-gabean il zan. b) Gabon-gabez edo gabaz abestu egiten dogu apartan.

Beraz, «egun baten, Joan etorri zan» esan bearrean —Bizkaia'n esaten dogunez—, obeto egongo litzake «egun batez».

Elizan be entzun dausat abade bati edo besteri oben ori esaten: «Datorren domekaz, auxe ta auxe izango dogu eliza onetan»; baiña euren errietan ikasita ez, eurak irakurri dabenetatik itsasita baiño.

Amaitzeko, ez dot uste bizkaitar jatorrek «datorren domekaz» esaten dauanik, «datorren domekan» baiño.

“ONETAKO” ETA “GAGOZALA”

Altarako Liburua gertatzen diarduela entzun dogu, eta urten eziñik dabilela, seingintza luzean. «Zesare» egingo ete-dautsoeneko zurrumurrua be zabaldu da Bermeo ta ingurutako errialdeetan.

Burubide txiki bi egingo neuskie liburu orren euskeratzaillai:

a) *Gure Aita* otoitzean, musikaz datorren tokian, «egun *ontako* ogia» ekarri bearrean, «egun *onetako* ogia» jarri dagiela, bizkaierari dagokionez. Gauza gatxa ori? Bai zera!, ezta musika gutxi be gutxi dakianarentzat be. Zelan? Beste zati batzuetan egin danez: nota *bat* geitu: *fa-fa-sol* egin bearrean, *fa-fa-sol* egin.

Zegaitik eta zetarako erabiliko dogu, ba, guk bizkaitarrona ez dan «ontako» itsusi ori? Guztiok dakigunez, bizkaieraz *onetako*, *orretako* ta *aretako* (*atako*) da, eta gipuzkeraz *ontako*, *ortako* ta *artako*. Baiña gai onetan, *batua*-zaleak eurak be Azkue'ren eritzia onartu dabe: «Entre etxe *ontan*, *ontatik* *ontara* —eta *ontako* be bardin— del G[ipuzkoano] y tros dialectos, y etxe *onetan*, *onetatik*, *onetara* —eta *oneta*— del B[izkaino], creo que las últimas son más ajustadas al espíritu de la lengua». (*Morfología Vasca*, 308 orri.).

Adibide bat edo beste: «XXgarren mende *honetako* euskara...» (*Mitxelenaren idazlan hautatuak*, 260 orri.). «Zinetako gizakirik, pertsonarik, ere ez da poema *horretan*...» (id., 263 orri.).

Beste orrenbeste egizue, arren, Meza-erdiko «guztiok ontatik» berbai buruz be, «guztiok onetatik» jarriaz: *mi-fa-sol-fa-mi-re* jarri bearrean, *mi-fa-sol-SOL-fa-mi-re* egin.

Ontan, *ontako* ta abar itzi daiguzan olerkietarako: silaba bat gutxiago dauken ezker, bertsoa osotzeko geienetan egokiago etorten dira-ta.

Eta b) *Gure Aita*'ren ostein datorren otoitzaren azkenean, *gaozala* adizkera «super-itsusia» jarri eben, otoitz ori abestu bear danetarako. Puxana jaunak illabetean jardun eban, urrean, antxiñako ta oraintsuko liburu zaarrak eta barriak arakatzen, baiña ez eban era ori iñon idoro. Gipuzkoarrak *gaudela* jarri ebelako —iru silabako itza—, bizkaitarrak be iru silabakoa jarri bear: *gao-za-la*, iñon agertzen ez dan eraz. Baiña or, ba: *ao* ez da diptongo, *au* ba-danez. Beraz, bardin-bardin izango zan *gagozala* jarrea.

Beraz, oker ori —*onetako* berbea lez— erraza be erraza da zuzen jarrea: *gagozala* itzari nota *bat* geiago ezarri: *la-fa-sol* jarri bearrean, *la-la-fa-sol* egin.

Bilbo'ko Erri-irratiz Mezea emoten dabenean, Ondarroa'ko abadeak be *gagozala*, bizkaierazko era jatorra, erabilten dabe (eta beti-beti erabilten ez ba'dabe be, erabili daikee, *rock and rock* talde-arteko musikalaria ez dira-ta).

KEREXETA